

П.И.Яковлев аатынан Амма-Наахара орто оскуолата
6 кылаас о5олоро

**СҮГҮРҮҮБҮТ УОННА
ЫТЫКТАБЫЛЫТ
БЭЛИЭТЭ
(БУОЙУН
СУРУЙААЧЧЫЛАР)**

Сүгүрүүбүт уонна ытыктабылбыт бэлиэтэ

Саха литературатын сайдыытын биир күүрээन्नээх сүһүөх кэмэ – 1941-1945 сс. Аҕа дойду Улуу сэриитин сыллара.

Аҕа дойду Улуу сэриитигэр 20 суруйааччы саа саадах тутан төрөөбүт дойдутун көмүскээбитэ. Кыргыһы толоонугар Н.К.

Седалищев – Дьүөгэ Ааныстыырап охтубута, атыттар бары тыыннаах төннүбүттэрэ. Кыргыс хонуутугар өлүү-тилли суостаах күннэрин этинэн – хаанынан билбит дьон норуот өйүттэн – сүрэхиттэн сүппэт айымньыларын айбыттара.

Иннокентий Иванович Артомонов

(1928 - 2006)

16 сааһыттан 23 сааһыгар диэри Сэбиэскэй аармыйа кэkkэтигэр сылдыбыта. Забайкальскай фронт стрелковоай дивизиялырыттан биирдэстэригэр снайпер быһыытынан Япония империалистарын утары сэриигэ Хайлар куораты штурмалааһыңна, Улахан Хинган хайатын сэриилэһэ-сэриилэһэ сатыы туорааһыңна кыттыбыта.

Поэт Аһа дойду Улуу сэриитин II степэннээх уордьанынан, уонтан тахса мэтээлинэн наһараадаламмыта.

Алексей Спиридонович Бродников

(1917–1998)

1942 сыллаахха Чурапчытааҕы педагогическай училищаны бүтэрээт, сэриигэ ыңырыллыбыта. Урааллааҕы байыаннай уокурукка 20-с хайыһар биригээдэтигэр снайперынан сылддыбыта. Ильмен күөл таһыгар кырыктаах кыргыһыыга атаһар ыараханлык бааһырбыта. Госпитальга эмтэнэн тахсаат, Смоленскай аннынааҕы кыргыһыыга кыттыбыта. Төрөөбүт дойдутугар 1946 сыллаахха төннүбүтэ.

Албан аат, Аҕа дойду Улуу сэриитин 1 степэннээх уордьаннарынан уонна мэтээллэринэн наһараадаламмыта.

*Архип Георгиевич Кудрин – Абаҥыныскай
(1907 - 1960)*

Аҥа дойду Улуу
сэриитигэр Советскай
Союз илиңни
кыраныыссатыгар
Японияны утары
сэриилэспитэ.

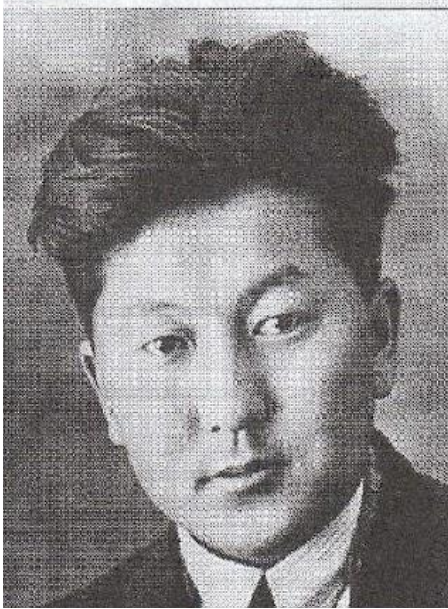
Софрон Петрович Данилов

(1922 - 1993)

1941 сыллаахха от ыйыгар Кыһыл Аармыйа кэккэтигэр ыңырыллар. Новосибирскай куоракка тийэн байыаннай собуот тутуутугар үлэлиир. Омскай куоракка пехотнай училищеҕа үөрэнэр. 1942 сыллаахха доруобуйатын туругунан байыаннай сулууспаттан тохтуур. 1943 сыллаахха иккистээн ыңырыллан баран, эмиэ доруобуйатынан сыыйылар.

Макар Иванович Кузьмин-Макар Хара *(1915-1981)*

1941 сыллаахха атырдыах ыйыгар
Кыһыл Аармыйаҕа ыңырыллан
сэриигэ аттаммыта. Ленинградтааҕы,
1 Белорусскай, 1 Прибалтийскай
фроннарга модун санаатын
булгуруппакка сэриилэспитэ.
Лейтенант званиялаах 1945 сыллаахха
дойдутугар эргиллэн кэлбитэ.

Серафим Романович Кулачиков – Элэй

(1904 - 1976)

Элэй Аҥа дойду Улуу сэриитин кытаанах сылларыгар инники кирбиигэ минометчигынан сылдыбыта. Сэрииттэн 1944 сыллаахха кэлбитэ. “Күн сириҥ көмүскэлигэр” диэн 1943 сыллаахха тахсыбыт хоһоонорун кинигэтэ уус – уран таһымынан, этэр санаата күүстээҕинэн поэт биир бастың кинигэтэ буолар.

Исай Прокопьевич Никифоров

(1915 - 1976)

Советскай Аармыйаҥа 1943
сыллаахха ыңырыллыбыта.

Аҥа дойду Улуу сэриитигэр
командование бойобуой

Сорудахтарын туйгуннук
толорбутун иһин Кыһыл Сулус
урдьанынан, бойобуой

мэтээллэринэн наҥараадаламмыта.

Гавриил Иванович Макаров – Дьуон Дьаңылы

(1914 - 1956)

1943 сыллаахха күһүнүгэр Дьуон Дьаңылы хас да саха буолан, 300 тэн тахса сылгыны Иркутскайга тиэрдэр соруудаҕы ылан, айаңна турбуттара. Сылтан ордук кэмнэ ыңыырга олорон фронт үлэтигэр туһаныллыахтаах сылгылары Залари диэн тимир суол станциятыгар тиэрдибиттэрэ. Гавриил Иванович Мальта станцияттан илиңни кыраныыссаҕа турар байаннай чаас 94-с дивизия 152-с стрелковай пуолкатын 8-с ротатыгар сулууспалаабыта. Японияны утары сэрии 1945 сыллаахха балаҕан ыйыгар саҕаламмыта. Кини бастакы нүөмэрдээх пулеметчик этэ. Биир кимэн кириигэ иккитэ бааһыран, өр кэмнэ госпитальга эмтэнэн, дойдутугар 1946 сыллаахха эргиллибитэ.

Семен Осипович Никифоров

(1923 – 1980)

1943 сыллаахха Кыһыл Аармыйа кэккэтигэр ыңырыллыбыта. Семен Никифоров, гвардия старшай сержана, Улуу Кыайыыны Берлинцэ көрсүбүтэ. Төрөөбүт – үөскээбит Сахатын сиригэр 1947 сыллаахха эргиллибитэ.

Албан аат 3 степеннээх уордьанынан, хас да бойобуой мэтээлинэн наһараадаламмыта.

Петр Николаевич Тобуруокап

(1917–2001)

Петр Николаевич 1942
сыллаахха бэс ыйын 22
күнүгэр Кыһыл Аармыйаҕа
ыңырыллыбыт. Пулеметнай
батальоңна анаммыт.
Сталинграды босхолооһуңна
сылдыбыт.

Василий Сергеевич Соловьев-Болот Боотур

(1915 - 1993)

Ађа дойду Улуу сэриитигэр ыңырыллан, Калининградскай, ленинградскай уобаластары, Литваны, Белоруссияны, Польшаны өстөөхтөн босхолооһунца, Германияђа тийэ хорсуннук сэриилэспитэ. Ыараханлык бааһыран, госпитальга эмтэнэн баран, 1945 сыл бүтүүтүгэр дойдутугар эргиллибитэ. Болот Боотур Албан аат, Ађа дойду Улуу сэриитин 1 степеннээх уордьаннарынан уонна мэтээллэринэн нађараадаламмыта.

Тимофей Егорович Сметанин

(1919 - 1947)

1942 сыллаахха Аҕа дойду Улуу сэриитигэр ыңырыллан барбыта. 284-с минометнай пуолкаҕа сулууспалаабыта.

Улахан киирсиилэргэ сылдьан, “Хорсуннун иһин”, “Бойобуой үтүөлэрин иһин” мэтээллэринэн наһараадаламмыта. 1943 сыллаахха сэрииттэн бааһыран төннүбүтэ.

Степан Афанасьевич Саввин – Күн Дьирибинэ

(1903 – 1970)

Күн Дьирибинэ Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэриигэ 1942 сыллаахха ыңырыллыбыта. Онно танковой-десантной рота хорсун автоматчигынан 56№-дээх танковой биригээдэ састаабыгар сылдьан, үс сыл устата саа – саадах тутан сэриилэспитэ.

1942 сыллаахха сэтинньи 21 күнүгэр Сталинград иһин кыргыһыыга атаҕар улаханник бааһыран, байыаннай госпитальга киирбитэ. Үтүөрэн тахсаат, бойобуой суолун танковой биригээдэтин кытта кыайыыга тийэ саҕалаабыта.

Күн Дьирибинэ Ленин, Албан аат 3 степэннээх, “Бочуот знага” уордьаннарынан уонна мэтээллэринэн наҕараадаламмыта.

*Никифор Кирикович Седалищев – Дьүөгэ Ааныстыырап
(1913 - 1944)*

1941 сыллаахха аармыйаҕа
ыңырыллан тийээт, Калинин уонна
Ленинград куорат
туһаайыларынан кырыктаах
кыргыһыыларга киирбитэ. 1944
сылтан дьоно киниттэн сурук
туппат буолтара, онтон ыла сураҕа
суох сүппүттэр ахсааннарыгар
киирбитэ.

Степан Иванович Тимофеев (1921 - 2012)

1940 сыллаахха Ленинград куоракка театральнай институтка үөрэнэ сылдьан, аармыйаҕа ыңырыллыбыта. Сэрии саҕаланыаҕыттан Карелия таһынан өстөөхтүүн сэриилэспитэ. Ленинград куораты көмүскэспит саха буйуннарыттан биирдэстэрэ. 1946 сыллаахха дойдутугар төннүбүтэ.

Степан Тимофеев Аҕа дойду Улуу сэрииттэн уордьанынан, “Ленинграды обороналааһын иһин” мэтээлинэн наҕараадалааммыта.

Иннокентий Илларионович Эртюков

(1916 - 1991)

1942 сыллаахха уоттаах сэриигэ ыңырыллан баран, 2-с, 3-с, 4-с Украинской, Со5уруулуу-Арҕаанцы, Воронежской уонна карельской фроннарга сэриилэспитэ. 216-с гвардейской пуолка састаабыгар киирэн, ыстаарсай радист-телеграфист быһыытынан, Украинаны, Карелияны, Румынияны, Болгарияны, Венгрияны уонна Австрияны босхолооһуңна сэриилэспитэ.

Кыһыл Сулус уордьанынан, бойобуой мэтээлинэн наҕараадаламмыта.